

Siyaset Kavramı, İşlevleri ve Tarihsel Gelişiminin Bürokrasi Açısından Değerlendirilmesi

Hilmi Sözen¹

Özet

Siyaset fenomeni, insan davranışını, güç dinamiklerini ve toplumun örgütlenmesini kapsayan çok yönlü bir kavramdır. Geniş anlamda siyaset, kamusal kararların alınması, uygulanması ve yönlendirilmesini içeren bir süreçtir. Siyasal bilimler açısından değerlendirildiğinde siyaset; bireylerin, grupların ve kurumların çıkarlarını korumak, çatışmaları yönetmek ve toplumsal düzeni sağlamak için izledikleri yöntemleri içermektedir. Bürokrasi ise modern devletlerin karmaşık yönetim süreçlerini düzenlemek amacıyla geliştirdiği temel bir yönetim biçimidir. Weber'in tanımladığı biçimiyle bürokrasi, günümüzde sıklıkla olumsuz çağrışımlarla anılmasına karşın, aslında hiyerarşik yapı, açık ve nesnel kurallar ile kişisel çıkarlardan arındırılmış ilişkiler çerçevesinde şekillenen bir örgütsel modeldir. Bürokrasi ve siyaset arasındaki ilişki, toplumun refahını ve kamu hizmetlerinin etkinliğini artırma gibi ortak bir amaç etrafında şekillenmektedir. Her iki yapı da aynı temel değerler ve araçlar doğrultusunda hareket ederek uyum ve iş birliği içinde işleyen bir yönetim mekanizması oluşturmaktadır. Siyaset karar alma süreçlerini yönlendirirken; bürokrasi bu kararların istikrarlı ve düzenli bir şekilde uygulanmasını sağlamaktadır. Bu dinamik etkileşim, kamusal yönetimin sürdürülebilirliğini ve toplumun ihtiyaçlarına cevap verme kapasitesini güçlendiren kritik bir denge unsuru niteliğindedir.

Bu çalışmanın odak noktası, öncelikle siyaset ve işlevlerine dair kapsamlı bir analiz sunmak, ardından siyaset kavramının tarihsel gelişimini derinlemesine irdelemektir. Bu çerçevede, siyasal süreçlerin evrimi ve toplumsal yapılar üzerindeki etkisi ele alınacaktır. Daha sonra bürokrasi kavramı ve Max Weber'in bürokrasiye dair yaklaşımı detaylı bir şekilde incelenerek bürokrasinin modern toplumlarda nasıl şekillendiği ve ele alındığı tartışılacaktır. Çalışmanın nihai aşamasında ise, siyaset ve bürokrasi kavramlarının birbirini nasıl şekillendirdiği ve etkileşimde bulunduğu değerlendirilecektir. Bu bağlamda çalışma, mevcut

1 Dr., Selçuk Üniversitesi, E-posta: hilmiszn42@hotmail.com, ORCID: 0009-0004-7038-8941

literatürdeki eksiklikleri gidermeyi ve alan yazına özgün bir katkı sağlamayı amaçlayarak hem akademik literatürde hem de pratikte siyasal ve bürokratik yapılar hakkında daha derinlemesine ve kapsamlı bir şekilde bilgi edinmemize olanak tanıyacaktır.

1. Giriş

Demokratik toplumlarda toplumsal yapıyı oluşturan temel sistemler; siyasal, ekonomik, sosyo-kültürel ve bürokratik alanlardan meydana gelen bir üst yapıyı şekillendirmektedir. Bu sistemler, birbirleriyle etkileşim halinde olup, her birinin diğerleri üzerinde dönüştürücü bir gücü bulunmaktadır. Özellikle siyaset ve bürokrasi arasındaki ilişki, toplumsal düzenin işleyişinde merkezi bir öneme sahiptir. Bürokrasi ve siyaset arasındaki etkileşim, modern devlet yapısının temel unsurlarından biri olarak kabul edilmekte olup, her iki sistemi içsel olarak birbirine bağlamaktadır (Gökçe vd., 2002: 46). Siyaset ve bürokrasi, toplumların temel yapı taşlarıdır ve bireyler, toplumsal yaşamın karmaşıklığını düzenlemek amacıyla kararlar almak ve bu kararları uygulamak durumundadır. Bu süreç, toplumun ortak geleceğini şekillendiren ve yaşamın sürdürülebilirliğini sağlayan kritik bir işlevi yerine getirmektedir (Boyalı ve Gümüş, 2022: 233).

Tarihsel olarak, insanlar, toplumda bir arada yaşamanın gerekliliğiyle ekonomik, sosyal, politik ve kültürel ilişkilerin giderek daha iç içe geçmiş bir yapıya dönüşmesini sağlamıştır. Birey bu ilişkilerin zorunlu bir parçası olarak uzun süre bu yapının dışında kalamamakta ve toplumsal ilişkiler ve etkileşimlerin etkisiyle tıpkı bir bal arısının kovanın dışında uzun süre kalamayacağı gibi bireyi siyasetin içine çekmektedir (Çam, 2000). Siyaset, farklı çıkarların bir yönetim birimi içinde uzlaştırılması süreci olarak tanımlanabilir. Bu süreç yalnızca bir güç mücadelesi değil, aynı zamanda toplumun kolektif geleceği için yapılan bir denge arayışıdır (Kayapınar, 2022: 3). Siyaset, toplumların organize olma biçimlerinin ve güç ilişkilerinin şekillendiği, bireysel ve toplumsal düzeyde insan yaşamını derinden etkileyen bir olgudur. Siyasi yaşam, yalnızca bir toplumun yönetim biçimini değil, aynı zamanda toplumsal normların, değerlerin ve ekonomik ilişkilerin de temellerini atmaktadır. Bürokrasiyi ilk kez derinlemesine ele alan Max Weber, bu kavramı toplumsal hareketlerin objektif ilkelere dayalı olarak düzenlenmesi süreci olarak tanımlamaktadır (Baransel, 1979). Weber'in bu tanımı, bürokrasinin yalnızca bir yönetim biçimi değil, aynı zamanda toplumu şekillendiren, düzeni ve istikrarı sağlayan bir güç olduğunu vurgulamaktadır. Bürokrasi, devletin yönetsel işlevlerini yerine getiren, düzenli ve hiyerarşik bir yapıya sahip olan bir sistem olarak siyasetin pratiğinde merkezi bir rol oynamaktadır. Bürokrasi, doğrudan siyasi karar

alma süreçlerinin dışında olsa da, bu kararların hayata geçirilmesi için gerekli olan politikaların oluşturulması ve uygulanmasında kritik bir rol üstlenmektedir. Başka bir ifadeyle bürokrasi, siyasetin şekillendirdiği geleceği hayata geçiren ve toplumun her kesimine etki eden bir güç olarak işlev görmektedir (Çalışkan ve Eğmir, 2020: 854). Bürokrasi, üç farklı anlamda kullanılmaktadır. İlk olarak, bürokrasi, devlet yönetimini, örgüt yapılarını ve personelini tanımlayan bir terim olarak kullanılmaktadır. İkinci anlamda ise, belirli bir örgütlenme ve yönetim biçimini ifade etmektedir. Üçüncü anlamda ise, bürokrasi genellikle olumsuz bir anlam taşır ve “kırtasiyecilik”, “işlerin yavaş ilerlemesi”, “sorumluluktan kaçınma” ve “kamu yönetiminin verimsizliği” gibi kavramlarla ilişkilendirilmektedir (Dursun, 2012: 133). Siyaset, bir toplumda gücün elde edilmesi, dağıtılması ve kullanılması süreçlerini yönetirken, bürokrasi bu sürecin etkili bir şekilde işlemesi için gerekli olan yönetsel ve idari yapıları oluşturmaktadır (Akçakaya ve İlhan, 2021: 589; Yazıcı ve Katılmış, 2023: 4). Bu bağlamda, bürokrasi, siyasetin uygulamaya dökülmesinde önemli bir işlev üstlenirken siyaset de bürokrasiyi şekillendiren temel güç kaynaklarından biridir.

Birinci bölümde, siyaset kavramı detaylı bir şekilde ele alınacak ve siyasetin işlevleri üzerinde durulacaktır. Siyaset, toplumsal ilişkilerin düzenlenmesi ve yönetilmesi sürecinde önemli bir araçtır. Bu bağlamda siyaset, sadece iktidar ilişkilerini değil, aynı zamanda bireylerin ve grupların hak ve özgürlüklerini belirleyen, toplumsal düzeni sürdüren bir alan olarak tartışılacaktır. İkinci bölümde, siyaset olgusunun tarihsel bağlamda analizi yapılacaktır. Siyasetin tarihsel kökenleri, antik çağlardan modern zamanlara kadar olan gelişim süreci üzerinde durulacaktır. Bu bölümde, siyasal kavramların ve yapıların zamanla nasıl dönüştüğü ve tarihsel süreçlerin siyaseti nasıl şekillendirdiği üzerine bir değerlendirme yapılacaktır. Üçüncü bölümde, bürokrasi kavramı detaylı bir şekilde açıklanacak ve Max Weber’in bürokrasi anlayışı ele alınacaktır. Bürokrasi, yönetim ve devletin işleyişinde önemli bir rol oynayan bir yapıdır ve Weber’in bürokrasi tanımlaması bu yapının işlevsel ve örgütsel özelliklerini açıklığa kavuşturacaktır. Son bölümde, siyaset ve bürokrasi kavramları arasındaki ilişki tarihsel bir perspektifle incelenecektir. Bu bölümde, siyaset ile bürokrasi arasındaki etkileşimler ve bu etkileşimlerin tarihsel bağlamda nasıl şekillendiği ele alınacaktır.

Çalışma, bu dört ana başlık altında siyaset ve bürokrasi kavramlarının derinlemesine bir şekilde analiz edilmesini amaçlamakta ve bu kavramların tarihsel ve teorik bağlamda birbirleriyle olan ilişkisini ortaya koymaktadır.

2. Siyaset Kavramı

Siyaset kavramı, tarihsel süreç içerisinde geçirdiği dönüşümler ve çağdaş toplum üzerindeki etkileri bağlamında çok yönlü bir yapıya sahip olup, farklı yorumları ve işlevleri bünyesinde barındırmaktadır (Malomo, 2020). Başka bir ifadeyle siyaset, devletin kurumsal yapısını, toplumsal hedefleri, otorite mekanizmalarını ve kamu düzenine ilişkin temel insan faaliyetlerini içeren geniş kapsamlı bir olgudur. Bu kavram, doğası gereği ahlaki boyutla iç içe geçmiş olup, toplumsal yapının ortak iyiliğe ulaşma çabasını ve iktidar ilişkilerinin dinamiklerini yansıtmaktadır (Fernández, 2006). Siyaset basit, bağımsız, durağan ve tek katmanlı bir olgu olmanın ötesindedir. Aksine, siyasetin özünde tüm karmaşıklığı, değişkenliği ve içsel çelişkileriyle insan ve toplum yer almakta; bu durum siyasetin anlaşılmasını ve açıklanmasını son derece güçleştirmektedir (Kayapınar, 2022: 3). Aristoteles'ten bu yana bilinen “İnsan, politik bir varlıktır” söylemi, siyaset olgusunun doğasının açık uçlu ve dinamik bir karaktere sahip olduğunu da ortaya koymaktadır (Şenses, 2019: 73). Fransız filozof, matematikçi ve siyaset teorisyeni Alain Badiou, siyasetin doğasına ilişkin olarak, “Her siyaset bir tekilliktir, bu nedenle siyasetin genel bir tanımı olamaz. Her tanım siyaseti kendisinden başka bir şeye (çoğunlukla devlete) bağlar” şeklinde bir görüş ortaya koymaktadır (Alexander, 2014: 294). Badiou'nun bu ifadesi, siyasetin evrensel ve mutlak bir tanımının yapılamayacağını, zira her siyasi olayın, hareketin ya da sürecin kendine özgü, tekil bir nitelik taşıdığını vurgulamaktadır.

Genel olarak, “siyaset” terimi etimolojik kökeni itibarıyla Yunanca “politiká” kavramından türetilmiş olup, devlet yönetme sanatı ile devletin hem iç hem de dış hedeflerine ulaşma yöntemlerini ifade etmektedir (Syzydykov vd., 2016: 2189). Siyasetin dar anlamdaki tanımına göre siyaset, yalnızca hükümet ve devlet kurumları içerisinde gerçekleşen bir faaliyet olup, bu bağlamda yalnızca politikacılar, hükümet yetkilileri ve siyasi parti üyeleri siyasal süreçlere dâhil olmaktadır. Ancak bu dar tanımın aksine, siyasetin daha geniş kapsamlı bir yorumu, siyasal olguların yalnızca belirli bir alanla sınırlı olmadığını, aksine insan yaşamının tüm yönlerinde kendini gösterdiğini savunmaktadır (Modebadze, 2010: 39). Siyaset her ne kadar yalnızca devlet ile sınırlandırılmayacak kadar geniş bir faaliyet alanına sahip olsa da, farklı düşünce ekollerine ve yaklaşımlara göre farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Kimi yaklaşımlar siyaseti, bireylerin iradeleri hilafına yönetilmesi sanatı olarak değerlendirirken, kimileri ise onu “mümkünün sanatı” olarak nitelendirmektedir (Şenses, 2019: 73). Örneğin, Bismarck'ın bakış açısına göre siyaset, bir yönetme sanatı olarak tanımlanmaktadır. Siyasetin bu klasik yorumu, kavramın Antik Yunan'daki özgün anlamından itibaren tarihsel süreç içerisinde evrilerek geliştiğini göstermektedir (Heywood, 1997).

Leftwich, siyasetin insan toplumlarının her düzeyinde ve her alanında varlık gösterdiğini ileri sürmektedir. Ona göre siyaset, yalnızca devlet kurumlarıyla sınırlı kalmayıp, bireyler arası ilişkilerden toplumsal dinamiklere kadar uzanan geniş bir etki alanına sahiptir ve tüm insan topluluklarının temel bir bileşeni olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, siyasal süreçler yalnızca kamusal alanla sınırlı kalmayıp, özel yaşamın farklı boyutlarında da kendini göstermektedir. Dolayısıyla, bireylerin siyasete doğrudan katılım gösterip göstermemesinden bağımsız olarak siyaset, herkesin yaşamını şekillendiren belirleyici bir olgu niteliğindedir (Modebadze, 2010: 43). Bu çerçevede, siyaset yalnızca yönetsel pratikleri değil, aynı zamanda toplumsal değerler, meşruiyet ve yönetsel rasyonalite ekseninde şekillenen geniş bir kavramsal alanı içermektedir. Havarî Pavlus'un Romalılar 13:1-7'de vurguladığı üzere siyaset, otoriteye itaati ve vatandaşlık görevlerinin yerine getirilmesini içeren bir olgu olarak ele alınmakta, bu çerçevede bireylerin siyasal sürece katılımı bir yükümlülük olarak değerlendirilmektedir (Malomo, 2020). Siyasal düşünce tarihine yön veren kuramsal tartışmalar bağlamında ise Carl Schmitt ve Norbert Lechner'in siyaset anlayışı, büyük ölçüde etik ilkeler ve kamu yararı ile bütünleşik bir yapı arz etmekte, bununla birlikte iktidara ulaşmanın ve onu sürdürebilmenin asli araçlarından biri olarak görülmektedir (Jiménez, 2012). Bernard Crick'e göre siyaset, belirli bir yönetim birimi içerisinde farklılaşan çıkarların, toplumsal refahın ve mevcut düzenin sürdürülebilirliği açısından taşıdığı önem ölçüsünde iktidardan pay alarak uzlaştırılması sürecidir (Crick, 1962).

Aristoteles, siyasetin en belirgin niteliğinin doğrudan ya da dolaylı olarak iktidarla ilişkili olması gerektiğini vurgulamaktadır. Ona göre siyaset, yalnızca yönetim süreçleriyle sınırlı kalmayıp, toplumsal düzenin inşası ve korunmasında da belirleyici bir rol üstlenmektedir. Etimolojik ve kavramsal açıdan ele alındığında siyaset terimi, toplumsal sınıflar arasındaki ilişkileri ifade etmekte olup, "tüm sınıfların ve toplumsal katmanların devlete ve yönetime karşı tutumlarının belirlenmesi" çerçevesinde tanımlanmaktadır. Bu bağlamda siyaset, yalnızca bireylerin ve grupların yönetime katılım biçimlerini değil, aynı zamanda iktidarın meşruiyetini ve toplumsal yapılar arasındaki güç dengelerini de içeren kapsamlı bir olgudur. Lenin ise siyasetin en temel unsurunun "devlet iktidarının yapısı" olduğunu ileri sürmekte ve siyaseti, iktidarın hangi sınıfın elinde bulunduğunu ve bu iktidarın nasıl kullanıldığını belirleyen bir süreç olarak değerlendirmektedir (Syzydykov vd., 2016: 2189). Bu perspektiften bakıldığında siyaset, yalnızca yönetsel bir pratik olmanın ötesinde, toplumsal ve ideolojik dinamikler doğrultusunda şekillenen, iktidarın dağılımı ve kullanımı çerçevesinde anlam kazanan çok boyutlu bir olgu niteliği taşımaktadır. Siyaset, bireyler ve topluluklar

arasındaki güç ilişkilerini düzenleyen bir mekanizma olmasının yanı sıra, kolektif eylem ve kamusal alanın inşası açısından da belirleyici bir rol üstlenmektedir. Alman asıllı Yahudi bir siyaset teorisyeni ve filozofu olan Hannah Arendt için siyaset, araçsal bir niteliğe indirgenemeyen ve kendi başına bir amaç teşkil eden bir faaliyettir. 1950'lerin sonlarında kaleme aldığı ve günümüzde *“The Promise of Politics (Siyasetin Vaaadi)”* adıyla yayımlanan eserinde Arendt, siyaset anlayışını şu şekilde açıklamaktadır (Alexander, 2014: 284):

“Siyasetin anlamı... insanların özgürlükleri içinde, birbirleri üzerinde zorlamaya, güce ve tahakküme başvurmadan, eşitler arasında eşitler olarak etkileşime girebilmeleridir. İnsanlar ancak savaş zamanları gibi acil durumlarda birbirlerine emir verip itaat ederler; onun dışında tüm işlerini konuşarak ve birbirlerini ikna ederek yönetirler. Bu nedenle siyaset, özgürlük etrafında şekillenir. Özgürlük, olumsuz anlamda ne yönetmek ne de yönetilmektir; olumlu anlamda ise yalnızca insanlar tarafından yaratılabilen ve her bireyin akranları arasında hareket edebildiği bir alan olarak anlaşılır.”

Yukarıda sunulan tanımlar çerçevesinde açıkça görülmektedir ki siyaset kavramının anlamı, zamana ve mekâna bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Başka bir ifadeyle siyaset, tarihsel, kültürel ve toplumsal bağlamlara göre farklı anlamlar yüklenen çok katmanlı bir terimdir. Günlük kullanımda geniş bir anlam yelpazesine sahip olan bu kavram, farklı disiplinler ve düşünsel yaklaşımlar doğrultusunda çeşitli şekillerde tanımlanmakta ve yorumlanmaktadır (Modebadze, 2010: 39). Siyaset kavramının anlamının zaman ve mekâna bağlı olarak değişkenlik göstermesi, aynı zamanda siyaset işlevlerinin de farklı bağlamlarda farklılaştığını göstermektedir. Siyaset, toplumsal düzeni sağlama, egemenlik, güç, adaletin sağlanması/hukuk, kaynak dağılımını sağlama ve uluslararası ilişkiler ve diploma gibi temel işlevlere sahiptir. Bu işlevler kültürel, toplumsal ve tarihsel bağlama göre şekil alır ve siyaset anlayışı da bu bağlama göre evrilir.

Düzen, toplumsal istikrarı ve öngörülebilirliği ifade ederken, kargaşa kaotik ve değişken bir yapıya sahiptir. Siyasal düzen, genellikle hukuki ve yönetsel denetim mekanizmaları aracılığıyla sağlanırken, doğal düzen bireylerin gönüllü eylemleriyle şekillenmektedir. Siyasal otoriteler, toplumsal düzeni sağlamak için çeşitli yöntemler geliştirmekte ve bu çerçevede farklı düşünürler farklı yaklaşımlar sergilemektedir. Thomas Hobbes, siyasal düzenin sağlanabilmesi için mutlak bir gücün gerekliliğini savunarak güçlü bir otoritenin varlığını zorunlu kılmaktadır. Buna karşın Peter Kropotkin

anarşizm anlayışı çerçevesinde, düzenin ancak özgürlük, karşılıklı dayanışma ve gönüllü işbirliğiyle sağlanabileceğini ileri sürmektedir (Heywood, 2015: 33-34). Bu iki görüş, devletin rolü ve bireysel özgürlük arasındaki gerilimi ve siyasal düzen anlayışlarındaki farklılıkları yansıtmaktadır. Egemenlik, siyasetin işlevlerinden biri olup, Jean Bodin tarafından özellikle vurgulanan bir olgudur. Bodin'e göre egemenlik, bir devlette yaşayan tüm bireyler yani "bütün vatandaşlar ve tebaa" üzerinde, kanunla kısıtlanmayan en yüksek iktidar biçimi olarak tanımlanmaktadır (Kapani, 2010: 60). Siyasi iktidar, egemenlik hakkını kullanarak toplumsal düzenin sağlanması, hukukun uygulanması, dış ilişkilerin yönetilmesi ve toplumsal taleplerin karşılanması gibi temel işlevleri yerine getirir. Siyaset, bu egemenliği organize eden, yöneten ve sürdüren bir faaliyet alanıdır. Dolayısıyla egemenlik, siyasal süreçlerin işleyebilmesi için gerekli olan temel zemin olarak karşımıza çıkmaktadır. Egemenliğin bu özellikleri, siyasetin işlevlerini yerine getirebilmesi için vazgeçilmez bir temel oluşturur ve bu bağlamda siyasal iktidarın sürekliliğini sağlar. Siyasal analizde ise iktidar, genellikle bir ilişki olarak ele alınır; yani diğer bireylerin davranışlarını, onların kendi iradelerinden farklı bir yönde etkileme becerisi olarak anlaşılır. Bu, "başkaları üzerinde güç" (power over) sahibi olma durumu ile özdeştir (Heywood, 2015: 44). Siyaset toplumların düzenini sağlamak, kaynakları yönetmek, toplumsal ilişkileri organize etmek gibi birçok amaca hizmet ederken, güç bu süreçlerde belirleyici bir rol oynar. Siyasetin işlevlerinden bir diğeri, hukukun rolüdür. Siyaset, üç temel açıdan işlevsel bir şekilde hukuka hizmet eder: İlk olarak, yasal değerlerin siyasi anlayışla uyumlu olduğu bir hedef olarak; ikinci olarak, hukukun siyasi çıkarlara hizmet eden bir araç olarak ve son olarak da hukukun siyasetin üstesinden gelebileceği veya geçersiz kılınabileceği bir engel olarak. Bu bağlamda hukuk, siyasetin temel işlevlerinden biri olarak hem düzenleyici hem de sınırlayıcı bir rol üstlenmektedir (Cerar, 2009).

3. Siyasetin Tarihsel Gelişimi

Siyaset, insanlık tarihinin temel olgularından biri olup devletlerin, toplumların ve bireylerin yönetim süreçlerini şekillendiren dinamik bir yapıya sahiptir. Tarihsel süreç boyunca farklı ideolojik ve kurumsal formlar aracılığıyla evrilen siyaset toplumsal, ekonomik ve hukuki değişkenlerle etkileşim içinde dönüşüm göstermiştir. Siyasal olgunun tarihsel temellerini incelemek, günümüz yönetim yapılarının ve ideolojilerinin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamaktadır.

Neolitik Dönem, insanlık tarihindeki en önemli dönüşümlerden biri olup, avcı-toplayıcı yaşam tarzından yerleşik tarım toplumlarına geçiş simgeleri. Bu geçiş, sosyal organizasyonların daha karmaşık hale gelmesine ve

siyasal otoritenin temellerinin atılmasına olanak tanımıştır. Yerleşik hayata geçişle birlikte, toplumsal organizasyonlar karmaşılaşmış, siyasal otoritenin temelleri atılmaya başlanmıştır. Neolitik dönemde tarımsal üretimin artışı, nüfusun hızla büyümesi, işbölümünün gelişmesi ve kentleşmenin ivme kazanması, toplumsal farklılaşmayı derinleştirmiştir. Bu dönemdeki ilk büyük dönüşümler Dicle, Fırat ve Nil nehirleri etrafında meydana gelmiş, sulama sistemlerini düzenlemeye yönelik kamu projeleri hayata geçirilmiştir. Avcı-toplayıcı anlayışa dayalı kabile örgütlenmelerinin yerini zaman içinde sınırları belirli siyasal yapılar, merkezi krallıklar ve uzmanlaşmış bürokratik yapılar almıştır. Bu tarihsel süreç, sadece geçmişin bir yansıması değil aynı zamanda günümüz siyasal ve toplumsal kurumlarını şekillendiren bir mirası teşkil etmektedir (Çam, 2000: 46). Başka bir deyişle bu dönüşüm, siyasal iktidarın meşruiyetini sağlayan merkezi otoritenin, kurumsallaşmış yönetim yapılarını ve kamu düzenini oluşturan temelleri atarak, çağdaş devlet anlayışının tarihsel kökenlerini meydana getirmiştir.

Antik Çağ, siyaset teorisinin temellerinin atıldığı ve farklı yönetim biçimlerinin şekillendiği bir dönem olarak tarihin önemli bir dönüm noktasıdır. Bu dönemde yapılan sistematik siyasal analizler ve kaleme alınan eserler, özellikle Eski Yunan'dan itibaren derinlemesine şekillenmiş ve günümüze kadar etkisini sürdürmüştür (Kışlalı, 1999: 22). Eski Yunan düşünürleri siyaset olgusu, devlet, yönetim biçimleri, anayasa, vatandaşlık ve siyasal rejimler gibi temel konularda kapsamlı bir entelektüel miras bırakmışlardır (Dursun, 2002: 34). Modern siyaset biliminin teorik temelleri Eski Yunan polislerinin (site devletleri) bağlamında şekillenmiş ve Atina, demokrasi ve siyasal düşüncenin evriminde merkezi bir rol üstlenmiştir (Kutlu vd., 2012: 40). Bu dönemde siyaset biliminin gelişimine önemli katkılarda bulunan düşünürlerden Platon ve Aristoteles, kurucu figürler arasında yer almışlardır. Özellikle Aristoteles, siyaset bilimine getirdiği yöntemsel katkılarla bu alandaki düşünsel yapıyı kuran temel taşları atmıştır. Her iki düşünür de Eski Yunan siyasal düşüncesini systemsizlikten kurtararak, onu belirli bir kuramsal çerçeveye oturtmuş ve siyaset biliminde disiplinleşmeyi sağlamışlardır (Çam, 2000: 47). Bu entelektüel dönüşüm, yalnızca dönemin düşünsel evrimini değil, aynı zamanda siyasal düşüncenin gelecekteki tüm gelişimini şekillendiren önemli bir dönüm noktası olmuştur.

Eski Yunan düşüncesi, siyaset felsefesinin temellerinin atıldığı ve insanlık tarihinin en derin entelektüel miraslarından birinin oluşturulduğu bir dönemdir. Bu dönemin en önemli figürlerinden biri olan Platon (M.Ö. 347), diyalektik yöntemi en yetkin biçimde kullanarak, bilimin temel amacının insan benliği ve ruhunda gizli olan hakikatleri ortaya çıkarmak olduğunu savunmuş ve mükemmel “idealar dünyasının” varlığını kabul etmiştir (Dursun, 2002:

34). Sokrates'in düşüncelerinden derin bir şekilde etkilenecek "idealar öğretisi"ni geliştiren Platon, siyasal teorisini bu kavramsal çerçeve üzerine inşa etmiştir. Onun normatif yaklaşımı çatışmasız, erdemli ve mutlu bir toplumun inşasına yönelik ideal bir devlet tasarımıyla şekillenmiştir (Kutlu vd., 2012: 40). Platon, sosyal düzenin korunabilmesi için devletin zorunlu bir kurum olduğunu vurgulamış ve ideal devlet modelini Devlet, Devlet Adamı ve Yasalar adlı eserlerinde ayrıntılı bir şekilde ele almıştır. Platon'a göre ideal devlet, sınırlı bir nüfus, dış etkilere kapalı bir yapı ve adalet temelli bir düzen üzerine inşa edilmelidir (Kutlu vd., 2012: 41). Bu bağlamda "ideal devlet nasıl olmalıdır?" sorusuna odaklanan Platon, mevcut siyasal yapıları eleştirmektense, olması gereken ideal yönetimi betimlemiş ve devletin bilge krallar tarafından yönetilmesi gerektiğini savunmuştur. Ona göre adaletin sağlanabilmesi için devlet, örgütlenmiş yöneticiler ve koruyucu sınıfların kontrolünde olmalıdır (Dursun, 2002: 34). Platon, toplumu üç temel sınıfa ayırarak her sınıfın kendi işlevini yerine getirmesinin toplumsal uyumu sağlamak için temel bir koşul olduğunu belirtmiştir: Yöneticiler, bilgeliğe dayalı liderlik üstlenmekte, koruyucular düzenin sağlanmasından sorumlu olmakta ve üreticiler ise toplumun maddi ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Platon'a göre bu sınıfların birbirleriyle uyumlu bir şekilde çalışması, adil bir toplum yapısının inşası için esastır (Kutlu vd., 2012: 41). Aristoteles ise siyaset biliminin bilimler hiyerarşisinin en üst sırasına yerleşmesini sağlayarak siyaseti birey ve toplum yaşamını düzenleyen bir alan olarak tanımlamıştır. Siyasetin diğer bilimlerin üzerinde konumlandırılmasının nedeni, düzenleyici ve yönlendirici işlevi olarak görülmüştür (Çam, 2000: 48). Aristoteles, insanın doğası gereği siyasal bir varlık (zoon politikon) olduğunu savunmuş ve siyaset ile hane yönetiminin farklı kavramlar olduğunu vurgulamıştır. Siyaset, toplu kararlar ve kamusal tartışmalar yoluyla adaletin sağlanmasını içeren bir etkinliktir ve bir toplumun refahını garanti altına alır (Yeşilçayır, 2014; Dimic, 2022). Aristoteles, siyaseti tüm insan faaliyetlerinin merkezine koymuş ve bireylerin siyasal yaşama katılımını temel bir gereklilik olarak değerlendirmiştir (Kutlu vd., 2012: 42). Ayrıca Aristoteles'in siyaset anlayışı, adaletin en yüksek erdem olduğu ve bir devletin bu adalet üzerine inşa edilmesi gerektiği fikrini savunur. Gerçek mutluluğun yalnızca bireysel başarıdan değil, toplumsal uyumdan ve erdemlerden doğduğunu öne sürmüştür (Kıran, 2019; Çiğdem, 2024). Aristoteles, çıkar dengesi gözetken karma bir rejimi savunmuş ve siyasal çatışmaların kaynağını açgözlülük ve adaletsizlik olarak tanımlayarak bu sorunların adil bir siyasal yapı tarafından hafifletilebileceğini ileri sürmüştür (Bates, 2023; Balot, 2023). Sonuç olarak Aristoteles'in siyaset anlayışı, hem bireysel mutluluğun hem de toplumun

ortak refahının sağlanmasında devletin rolünü vurgulamış, siyasal yapıyı erdem ve adalet ekseninde şekillendirmiştir.

Modern öncesi dönemde, özellikle Orta Çağ'da siyaset kavramı dini, sosyal ve ekonomik faktörlerin etkisiyle şekillenen karmaşık bir meşruiyet, güç ve yönetim dinamiğiyle karakterize edilmiştir. Ortaçağ siyasal düşüncesi, Kilise Babaları olarak bilinen düşünürlerin ortaya koyduğu görüşler çerçevesinde şekillenmiş ve bu dönemde belirgin bir düşünsel dönüşüm yaşanmıştır. Bu dönüşümün en önemli unsurlarından biri, Hristiyanlıkta yeni dini yorumların ortaya çıkması ve bu yorumlar aracılığıyla Hristiyanlığa evrensel bir kimlik kazandırılma çabasıdır. Bu süreçte, dünyevi siyaset, kilisenin siyasal otoritesine karşı ikincil bir konumda kalmıştır (Kutlu vd., 2012: 44). Orta Çağ siyasal düşüncesi, iktidarın kaynağı ve sınırları, ideal yönetim biçimleri ve kilise-devlet ilişkisi gibi temel meseleler etrafında gelişmiştir (Scordia, 2020). Dönemin siyasal yapısı, merkezi bir otoriteden ziyade iç içe geçmiş yetki alanlarına dayanmış, iurisdiction ve potestas gibi kavramlar ise siyasal iktidarın çok katmanlı yapısını yansıtan temel unsurlar haline gelmiştir (López, 2020). Antik Çağ'dan devralınan siyasal düşüncenin Orta Çağ'a etkileri bağlamında Roma İmparatorluğu döneminde Cicero (M.Ö. 106-43), De Republica ve De Legibus eserleriyle siyaset bilimine önemli katkılar sunmuş, cumhuriyet kavramını hukuki temele oturtturarak ortak ve evrensel hukuku devletin kurucu unsuru olarak değerlendirmiştir (Dursun, 2002: 36). Antik siyasal düşüncenin polis merkezli yurttaş anlayışını dönüştüren figürlerden biri de Aziz Augustinus (M.S. 354-430) olmuştur. De Civitate Dei (Tanrı Devleti) adlı eserinde, İsa'nın ilk müritlerinin devlet düzenine karşı olan tutumlarına karşı çıkarak, Hristiyan temelli bir siyasal düzenin mümkün olduğunu savunmuş ve devleti, Yeryüzü Devleti ve Tanrı Devleti olarak ikiye ayırmıştır. Bu iki yapı arasındaki temel fark, Tanrı'yı hor gören benlik sevgisi ile benliği hor gören Tanrı sevgisi arasındaki mücadeleyi oluşturur. Augustinus'un düşüncesi, Antik Çağ'daki polis merkezli yurttaş anlayışından Orta Çağ boyunca egemen olacak kilise mensubu yurttaş anlayışına geçişin düşünsel temelini atmıştır (Kutlu vd., 2012: 44). Orta Çağ siyasal düşüncesinin en önemli figürlerinden biri olan Aquinolu Thomas (ö. 1274) ise Aristoteles ve Cicero'dan etkilenerek, De Regno adlı eserinde siyaseti ahlaki bir faaliyet olarak ele almıştır. Ona göre politika, dinin hizmetinde olmalı ve yönetim, Tanrısal düzenin bir yansıması olarak şekillenmelidir. Aquinolu Thomas, siyasetin yalnızca dünyevi düzeni sağlamlaştırmakla kalmayıp, aynı zamanda bireylerin ahlaki gelişimini teşvik eden bir alan olması gerektiğini savunmuştur (Dursun, 2002: 36-37). Bu düşünsel dönüşüm, Orta Çağ siyasal düşüncesinin derinliğini ve dinle iç

içe geçmiş yönetim anlayışını yansıtarak yalnızca o dönemin değil, sonraki siyasal teorilerin de temel taşlarını oluşturmuştur.

Modern siyaset düşüncesinin evriminde, Niccolò Machiavelli (ö. 1528) önemli bir dönüm noktası teşkil etmektedir. Prens adlı eseriyle siyaset bilimine yön veren Machiavelli, siyaseti ahlaki normlardan bağımsız ve özerk bir disiplin olarak ele almış, Orta Çağ'ın dini anlayış etkisindeki siyasal düşüncesine karşı bir meydan okuma olarak, devlet yönetimini gözlemlerine ve tarihsel tecrübeye dayalı bir analizle irdlemiştir. Machiavelli, siyasetin özünde insanları boyun eğdirme niteliğine dikkat çekmiş ve siyasal eylemleri, ahlaki değerlerle ölçmektense iktidarın elde tutulması ve sürdürülmesi için her türlü aracın meşru olabileceğini savunmuştur. Bu yaklaşımıyla siyaset ahlakını genel ahlaktan ayırarak, sonraki siyasal düşünürlerin yönelimlerini etkilemiş, siyaset ile ahlak arasındaki ilişkiyi yeniden tanımlamıştır. Tarihsel olayları incelerken neden-sonuç ilişkileri kurarak genellemeler yapmayı tercih etmiş; örneğin, İtalya'daki güç dengelerini analiz ederken, Fransızların devlet yönetimindeki yetersizlikleri ve bu durumun Papa ile İspanya'nın güçlenmesindeki etkisini vurgulamıştır (Dursun, 2002: 37-38). XVI. yüzyılda yaşamış Fransız düşünür ve tarihçi Jean Bodin (1530-1596) ise, Machiavelli'nin izlediği yolu takip ederek krallık iktidarının güçlendirilmesi problemine ilgi göstermiştir. République adlı eserinde egemenlik kavramını temellendirerek siyaseti laik bir bakış açısıyla yorumlamış, güç ve otoritenin toplumsal yapılar içindeki rolünü derinlemesine incelemiştir. Montesquieu ise, siyasetin bağlamını sadece kuramsal değil, aynı zamanda fiziksel, kültürel, psikolojik, sosyolojik ve tarihsel unsurları içeren bir bütünlük içinde ele almış ve bu yaklaşımı modern siyaset biliminde yapısalcı-işlevselci yöntemin kurucusu olarak nitelendirilmektedir (Çam, 2000: 51). Montesquieu, L'Esprit des Lois adlı eserinde, yasaların arka planını ve farklı toplumlarda yasaların farklı sonuçlar doğurmasının sebeplerini araştırmıştır. O, iklim ve coğrafi özelliklerin yasalar ve siyasal davranışlar üzerindeki belirleyici etkisini vurgulamış ve hükümet biçimlerinin coğrafi determinist bir yaklaşımla şekillendiğini savunmuştur. Aristoteles'ten etkilenen Montesquieu, cumhuriyet, monarşi ve istibdat rejimlerini incelemiş, her bir yönetim biçiminin uygunluk derecesini toplumların büyüklüğüne ve coğrafi yapısına göre değerlendirmiştir (Dursun, 2002: 39-40). Montesquieu'nün ardından gelen önemli Fransız düşünürlerden biri de Jean-Jacques Rousseau'dur (1712-1778). Rousseau'nun siyaset bilimine en büyük katkısı, Toplum Sözleşmesi adlı eseriyle geliştirdiği demokratik sözleşme teorisidir. Rousseau, doğa durumundan hareketle devletin ve otoritenin ilahi değil, tamamen insan kaynaklı olduğunu savunmuş ve insanın doğa hâlinde özgürken, toplum ve devlet aşamalarına geçişle birlikte bu özgürlüğü

kaybettiğini belirtmiştir. Ona göre eşitsizliğin ortadan kaldırılmasının tek yolu, bireylerin tüm haklarını “genel irade”ye devretmeleridir. Bu sayede, bireyler hem egemen hem de tabi konumda bir dengeyi sağlamaktadır. Genel irade mutlak, yanılmaz ve bölünmez bir nitelik taşıdığı için devlete itaat eden bireyler aslında kendi iradelerine tabi olmaktadır. Rousseau’nun görüşleri, siyasal iktidarın meşruiyetinin halkın iradesiyle belirlenmesi gerektiği fikrini güçlendirerek, demokrasi anlayışını radikal bir şekilde dönüştürmüştür (Kutlu vd., 2012: 49-50). Bu düşünürlerin katkıları, modern siyaset düşüncesinin temellerini atarken devlet, iktidar, halk ve yönetim arasındaki ilişkilerin daha derinlemesine incelenmesine olanak sağlamış, siyasal teorinin evriminde önemli adımlar atılmasına zemin hazırlamıştır.

XIX. yüzyıl, toplumsal ve siyasal dönüşümlerin yoğunlaştığı, aynı zamanda sosyal bilimlerin kuramsal temellerinin şekillendiği bir dönem olarak öne çıkmaktadır. XVII. yüzyılın ikinci yarısında başlayan ABD’nin bağımsızlık mücadelesi (1776) ve Fransız Devrimi (1789), demokratikleşme süreçlerini tetikleyerek burjuvazinin öncülüğünde siyasal alanın geniş halk kitlelerine yayılmasına zemin hazırlamıştır. Sanayileşme ve kentleşme ile birlikte toplumsal yapılar hızla değişmiş, işgücü hareketliliği artarken siyasal mücadele de saraylardan halkın yaşadığı mekânlara taşınmıştır. Ulusal bağımsızlık hareketleri, Avrupa diplomasinin dünya siyasetindeki rolü ve sanayileşmenin sosyal yapıyı dönüştüren etkileri, XIX. yüzyılın belirgin olgularıdır. Bu dönemde, büyük kentlerde siyasal gösteriler, grevler ve boykotlar yaygınlaşmış, işçi-patron, laik-geleneksel, eski-yeni ve ulusal bağımsızlık yanlıları ile hâkim devletler arasında çatışmalar artmıştır. Bu toplumsal ve siyasal dönüşümler, sosyal bilimlerin devlet yönetiminden çok toplumsal olayları analiz etmeye yönelmesine neden olmuştur (Çam, 2000: 52-53; Kışlalı, 1999: 24).

Bu dönemin en önemli düşünürlerinden Auguste Comte (1798-1853), sosyal bilimlerin bilimselliğini savunarak, fiziksel yasalar gibi sosyal yasaların da keşfedilebileceğini ileri sürmüştür. Sosyolojiyi “sosyal fizik” olarak tanımlayarak, disiplinin sınırlarını belirginleştirmiş ve sosyolojinin kurucusu kabul edilmiştir. Comte, sosyolojiyi “sosyal statik” (kurulu düzen) ve “sosyal dinamik” (toplumsal değişim) olmak üzere iki ana başlık altında incelemiştir. Pozitivizmin gereği olarak metafizik düşünceleri reddetmiş ve Avrupa’nın bilimsel bir sosyal yapıya evrileceğini savunarak, tüm insanlığın metafizik ve teolojik evrelerden geçerek pozitif aşamaya ulaşacağını iddia etmiştir. Bu yaklaşım, siyaset biliminin nesnel ve somut bir disiplin olarak gelişmesine büyük katkı sağlamış ve değer yargılarına dayalı siyasal kuramlara karşı çıkan bir temel oluşturmuştur (Kutlu vd., 2012: 50-51). Karl Marx ise, toplumsal değişimi üretim ilişkileri üzerinden açıklayarak, liberal iktisada

yönelik eleştiriler geliştirmiştir. Toplumsal yapıyı alt-yapı (üretim ilişkileri) ve üst-yapı (hukuk, siyaset, kültür) olarak ikiye ayıran Marx, siyasetin özerk bir kurum olmadığını, aksine üretim ilişkilerinin belirlediği bir yapıya sahip olduğunu savunmuştur. Makyavelist anlayıştan farklı olarak siyaseti, bireyler arası mücadelelerden ziyade, üretim tarzına dayalı sınıfsal çatışmalarla açıklamıştır. Marx'a göre toplumsal değişim, düşüncelerden değil üretim güçleri ile üretim ilişkileri arasındaki çelişkilerden kaynaklanmaktadır (Dursun, 2002: 43). Alexis de Tocqueville, XIX. yüzyıl siyaset bilimine yönetsel katkılar sunarak karşılaştırmalı siyaset biliminin öncülerinden biri olarak kabul edilmiştir. Amerika'da Demokrasi (1835-1840) adlı eserinde, iktisadi gelişme ile siyaset arasındaki ilişkiyi incelemiş ve Amerikan ile Kıta Avrupası siyasal yapıları arasındaki farkları vurgulamıştır. Tocqueville, iktisat ve siyaset ilişkilerinin karmaşıklığını ortaya koyarak siyasal analizlerde çok yönlü değişkenlerin dikkate alınması gerektiğini savunmuş, bu yaklaşımı modern siyaset biliminin metodolojik gelişiminde etkili kılmıştır (Çam, 2000: 57). Max Weber (1864-1920), siyaset bilimine çok yönlü bir yaklaşım getiren bir diğer önemli düşünürdür. Özellikle zihniyet, davranış ve sosyal ilişkiler arasındaki bağlantıyı inceleyen analitik yöntemi günümüzde de önemli bir referans noktasıdır. Weber, Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu adlı eserinde Protestan ahlakının kapitalizmin doğuşundaki rolünü vurgulamış, siyaset kavramını ise bireylerin diğerleri üzerinde egemenlik kurması olarak tanımlamıştır. İktidar, egemenlik, otorite ve meşruiyet kavramlarına dair yaptığı çalışmaları, modern siyaset biliminin temel yapı taşlarını oluşturmuştur. Weber, egemenliğin sadece zorlamaya değil aynı zamanda meşruiyet ve rızaya dayandığını savunmuş ve siyasal otoritenin meşruiyet kaynaklarını üç ideal tipe ayırmıştır: Bürokratik (yasal-akılcı) otorite, geleneksel otorite ve karizmatik otorite. Bu kavramsal çerçeve, siyaset bilimi ve sosyolojinin temel bir referansı haline gelmiştir (Kutlu vd., 2012: 52-53). Bu düşünürlerin katkıları, XIX. yüzyılda gelişen toplumsal ve siyasal düşüncenin şekillenmesinde kritik bir rol oynamış ve sosyal bilimlerin, siyaset biliminin daha sistematik ve analitik bir hale gelmesine zemin hazırlamıştır.

Siyasetin bilimsel bir disiplin haline gelmesi, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında belirgin bir ivme kazanmıştır. Bu dönemde siyaset bilimi, diğer toplum bilimlerinden bağımsız, özgün bir alan olarak kendini tanımlamaya başlamış ve akademik çevrelerde bu alana duyulan ilgi artmıştır. 1950 yılında UNESCO tarafından yayımlanan Çağdaş Siyaset Bilimi adlı eser ve 1949'da kurulan Uluslararası Siyaset Bilimi Derneği gibi girişimler, siyaset biliminin bilimsel temellerinin güçlendirilmesine ve bu alandaki kuramsal ve metodolojik gelişmelere önemli katkılar sağlamıştır. Siyaset bilimi, bu süreçle birlikte, siyaseti bilimsel yöntemlerle incelemeye başlamış ve diğer

sosyal bilimlerle olan ilişkisini yeniden şekillendirmiştir. Hukuk bilimi ile arasındaki temel farklardan biri, siyaset biliminin “olması gereken”i değil, “mevcut” durumu araştırma amacını gütmesidir. Bu bağlamda siyaset bilimi, normatif bir yaklaşım yerine betimleyici ve analitik bir bakış açısını benimseyerek toplumsal ve siyasal olguları daha nesnel bir şekilde ele almayı amaçlamıştır (Öztekin, 2000: 6-7). Bu dönüşüm, siyaset biliminin akademik alanda daha bağımsız bir bilim dalı olarak kabul edilmesini sağlamış ve alanın teorik ve metodolojik derinliğine önemli katkılarda bulunmuştur.

4. Bürokrasi Kavramı ve Weber’in Bürokrasi Anlayışı

4.1. Bürokrasi

Bürokrasi kavramı kökeni, etimolojik yapısı ve farklı bağlamlardaki anlamları çerçevesinde çeşitli şekillerde ele alınmakta ve farklı disiplinler tarafından değişen yorumlarla tanımlanmaktadır (Çevikbaş, 2014: 78). Etimolojik olarak Almanca “burocratie”, İtalyanca “burocrazia” ve Fransızca “bureaucratie” kelimelerinden türeyen bürokrasi, kelime anlamı itibarıyla “masa” veya “ofis” anlamına gelmektedir (Labolo, 2013: 164). Bu bağlamda, bürokrasi kavramı, tarihsel süreç içerisinde “masaların ya da büroların egemenliği” olarak yorumlanmış ve yönetim mekanizmalarının kurumsallaşmasıyla doğrudan ilişkilendirilmiştir (Çevikbaş, 2014: 78). Literatürde bürokrasi kavramına ilişkin farklı tanımlamalar bulunmakta olup, Merriam-Webster İngilizce Sözlüğü’ne göre bürokrasi aşırı kurumsallaşma, resmîyetçilik ve kırtasiyecilik ile karakterize edilen bir yönetim sistemi olarak nitelendirilmektedir (Ajemba, 2022: 572). Genel anlamda bürokrasi, seçilmiş organlardan bağımsız olarak görev yapan bürokratlar tarafından yürütülen hükümet ile vatandaşlar arasında bir aracı işlevi gören ve kamu politikalarının uygulanmasını sağlayan örgütsel yapı ve süreçler bütünü olarak tanımlanmaktadır (Brierley vd., 2023: 271). Dişel’e (1979: 65) göre ise bürokrasi, burjuva devletin yönetim süreçlerinin, seçimle belirlenmeyen, belirli ayrıcalıklara sahip ve görevden alınması güç olan kalıcı bir memuriyet kadrosu eliyle yürütülmesiyle somutlaşan özgün bir yönetim biçimi olarak ortaya çıkmaktadır.

Bürokrasi kavramına ilişkin algılar bireylerin sosyo-politik perspektifleri, yönetsel deneyimleri ve kuramsal yaklaşımlar doğrultusunda farklılık arz etmektedir. Bazı yaklaşımlar bürokrasiyi kamu yönetimi ile eşdeğer bir olgu olarak ele alırken, bazı teorisyenler onu işleyiş açısından ideal bir yönetim modeli olarak değerlendirmektedir. Ancak, bürokrasiye ilişkin eleştirel bakış açıları kavram genellikle verimsizlik, aşırı hiyerarşik yapı, katı kuralcılık, kırtasiyecilik ve sorumluluktan kaçınma gibi olumsuz

unsurlarla ilişkilendirilmektedir. Toplumsal düzeyde ise bürokrasiye yönelik algılar, günlük yönetim pratikleriyle olan bireysel deneyimlere bağlı olarak şekillenmektedir. Halk arasında bürokrasi, çoğu zaman “Burası devlet dairesi”, “Ben devlet memuruyum”, “Kanunlar öyle emrediyor” ve “Bugün git, yarın gel” gibi ifadelerle temsil edilen karmaşık, yavaş işleyen ve katı kurallara dayalı bir sistem olarak algılanmaktadır (Akçakaya, 2016: 276). Bu çerçevede bürokrasi, hem yönetsel süreçlerin düzenliliğini ve hukuksal çerçevede işleyişini sağlayan bir yapı hem de aşırı kuralcılığı nedeniyle eleştirilen bir mekanizma olarak iki yönlü bir anlam taşımaktadır.

Bu tanımlar çerçevesinde, bürokrasi kavramının dört temel anlam içerdiğini vurgulamak gerekmektedir. Birinci anlamda bürokrasi, kamuoyunda genellikle olumsuz bir çerçevede değerlendirilen ve “kırtasiyecilik” olarak adlandırılan anlamıyla kurallara aşırı bağlılık, gereksiz yazışmalar ve süreçlerin ağır işlemesi gibi özelliklerle ilişkilendirilmektedir. İkinci anlamda bürokrasi, kamu mal ve hizmetlerinin üretimi amacıyla oluşturulan idari teşkilatları ifade etmektedir. Üçüncü anlamda ise bürokrasi, siyaset kurumlarının aldığı kararları uygulamakla görevli memurlar topluluğunu tanımlamaktadır. Son olarak bürokrasi, belirli bir örgütlenme ve işleyiş biçimi olarak ele alınmakta olup, bu bağlamda Weberyen bürokratik model veya Weberyen bürokrasi kuramı kapsamında değerlendirilmektedir (Öztaş, 2015: 140-142). Bürokrasi, genellikle kamu kesimiyle ilişkilendirilse de, modern toplumlarda özel sektörde de bürokratik özellikler taşıyan büyük ölçekli örgütlerin varlığı göz önüne alındığında, hem kamu hem de özel sektör örgütlerinin bürokrasi olarak nitelendirilebileceği söylenebilir. Yani, yüz yüze temasın ortadan kaybolduğu ve belirli bir büyüklüğü aşan her örgüt bürokrasi özellikleri gösterebilmektedir. Bu bağlamda bürokrasi, sadece devlet ve kamu hizmetleriyle sınırlı olmayıp tüm büyük çaplı organizasyonları kapsamaktadır (Gökçe vd., 2002: 47). Bürokrasi, siyaset ve kamu politikalarının oluşumunda ve uygulanmasında merkezi bir aktör olarak işlev görmektedir. Toplumsal değişimin sağlanması, yasama meclisinin yönlendirilmesi, yasa tasarılarına ilişkin görüş bildirilmesi, üst düzeydeki siyasi ve idari toplantılara katılım, bütçe ve yasa tasarılarının hazırlanması ile yasaların yorumlanarak uygulanması gibi temel görevleri yerine getirerek, kamu yönetiminin etkinliğini artırmakta ve toplumsal düzenin sürdürülebilirliğine katkı sağlamaktadır (Kaya, 1994: 10-11).

4.2. Weber’in Bürokrasi Anlayışı

Max Weber bürokrasi kavramını yalnızca bir örgütlenme ve işleyiş biçimi olarak değil, aynı zamanda memuriyetin kurumsal dinamikleri çerçevesinde ele almış ve toplumsal bir kurum olarak bireylerin davranışları üzerindeki

etkilerini kapsamlı bir şekilde incelemiştir. Weber'in bürokrasiye ilişkin yaklaşımı, tarihsel temellere dayandırılmakla birlikte ampirik gözlemlerle desteklenmiş ve rasyonel yönetim ilkeleri bağlamında kuramsallaştırılmıştır. Örgüt kavramını belirli kurallar çerçevesinde işleyen biçimsel bir yapı ve davranış kalıbı olarak tanımlayan Weber, daha önce kırtasiyecilik ve bürokratik iktidar bağlamında ele alınan bürokrasiyi belirli normatif özelliklere sahip, sistematik bir örgüt türü olarak değerlendirmiştir (Çalışkan ve Eğmir, 2020: 855). Bu bağlamda Weber'in bürokrasi anlayışı, yalnızca idari bir mekanizmanın işleyişine yönelik değil, aynı zamanda toplumsal ve ekonomik dönüşümlerle bağlantılı olarak incelenmesi gereken bir yönetim paradigması niteliğindedir.

Weber, sanayileşme sürecinin geleneksel toplumların idari gereksinimlerini karşılama noktasında eski örgütsel yapıların yetersiz hale gelmesine neden olduğunu ileri sürmüştür. Bu dönüşüm sürecinde, geleneksel otoritenin ve karizmatik liderliğin etkisi giderek azalırken, yasal-rasyonel otorite ilkeleri yönetsel mekanizmalarda belirleyici bir konum kazanmaya başlamıştır. Modern devlet yapılarının kurumsal ve işlevsel temelleri açısından kritik bir eşik teşkil eden bu gelişmeler sonucunda, geleneksel idari yapıların yerini “bürokrasi” olarak adlandırılan yeni bir yönetim modeli almıştır (Akçakaya, 2016: 284). Weber, bürokrasiyi “rasyonel bir karaktere sahip” bir sistem olarak tanımlamış ve bu yapıyı kurallar, araçlar, amaçlar ve olguların şekillendirdiği bir düzene dayandırarak (Hashmi ve Şuja, 2020: 31), bürokrasinin olumsuz bir kavram olmadığını altını çizmektedir. Aksine bu yönetim modeli, etkinlik ve düzenin en yüksek noktada sağlandığı ideal bir organizasyon yapısı olarak değerlendirilmelidir. Halk arasında bürokrasi işlerin geciktirilmesi veya gereksiz yere zorlaştırılması şeklinde algılanırken, Weber'e göre bürokrasi sistematik bir düzenin ve etkin yönetişimin temel unsurlarını barındıran bir yapılanmadır. Bu bağlamda bürokrasi, bireylerin kişisel çıkarlarından bağımsız olarak belirlenmiş kurallar ve hukuki çerçeveler doğrultusunda işleyen bir yönetim modelidir (Çalışkan ve Eğmir, 2020: 855-856).

Max Weber'in “ideal tip” olarak nitelendirdiği ve günümüzde hem kamu yönetimi hem de özel sektör örgütlerinin yönetsel altyapısını şekillendiren bürokrasi modeli, belirli temel unsurlar çerçevesinde sistematik bir yapı sergilemektedir. Weberyen bürokratik örgütlenmede yetki alanları yasal çerçevede kesin olarak belirlenmiş olup, yönetim süreçleri yazılı belgelere dayalı ve önceden oluşturulmuş rasyonel kurallar dizisi doğrultusunda yürütülmektedir. Bürokratik işleyişte görev ve yetkiler bireysel tercihlere bağlı olmaksızın hiyerarşik düzen ve makam esasına göre yapılandırılmış olup, işbölümü ve fonksiyonel uzmanlaşma ilkeleri yönetimin temel dinamikleri

arasında yer almaktadır. Kamu ve özel yaşamın net bir biçimde ayrılması, yönetsel süreçlerde kişisel ilişkilerden bağımsız bir yapılanma öngörülmesi ve liyakat temelli bir kariyer yapısının teşvik edilmesi, Weberyen bürokrasinin kurumsal dayanakları arasında bulunmaktadır. Böylelikle örgüt içi işleyişin tamamen rasyonel ve nesnel ilkeler doğrultusunda gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır (Eryılmaz, 2004: 44-49). Başka bir ifadeyle, Weberyen bürokrasinin temel karakteristiği rasyonalite ve akılcılığa dayanmaktadır. Weber'e göre bürokratikleşme, yönetsel süreçlerde güvenilirlik, öngörülebilirlik ve etkinliği sağlamaya yönelik en ideal örgütlenme biçimi olarak değerlendirilmektedir. Bürokratik yapılanma, uzmanlaşmayı teşvik eden, belirli kurallara dayalı işleyişi esas alan ve otoritenin kişisel tercihlerden bağımsız biçimde uygulanmasını öngören bir sistem olarak tanımlanmıştır. Bununla birlikte, Weber'in modeli ağırlıklı olarak Batı tarzı sanayi toplumlarına özgü bir yönetim paradigması çerçevesinde kurgulanmış olup biçimsel, aşırı kuralcı, katı, hiyerarşik ve merkezîyetçi bir yapı sergilemektedir (Aydilek, 2019: 60).

Weber'in bürokrasi kuramına yönelik eleştiriler, özellikle "İdeal Tip" kavramının değerden arınmış olmasına rağmen değer hükümleri taşıdığına işaret etmektedir. Ayrıca Weber'in iki önemli yanılgıya düştüğü ifade edilmiştir: Birincisi, personelin emirleri robot gibi yerine getirmediği, emirleri reddetme ve değiştirme seçeneklerinin de bulunduğu. İkincisi ise, kararların her zaman yukarıdan geldiği varsayımı olup alt kademelerin de üst makamlara emir verebileceği düşüncesidir (Tortop vd., 2012, 431-432). Ancak unutmamak gerekir ki Weber'in bürokrasi kuramı, modern kamu yönetimi alanındaki tartışmaların temel taşlarından biri olmaya devam etmektedir. Bu kuram zamanla eleştirilse de, hâlâ etkisini sürdüren güçlü bir referans noktasıdır ve bürokratik yapılarla ilgili düşünce dünyamızı şekillendirmeye devam etmektedir.

5. Siyasal Sistem ile Bürokratik Yapı Arasındaki İlişkiler

Yönetim bilimlerinde yaygın bir kabul gören sistem yaklaşımı, toplumsal sistemlerin birbiriyle karşılıklı bağımlılık ve etkileşim ağı içinde şekillenen alt sistemlerden oluştuğunu öne sürmektedir. Bu çerçevede, siyasal sistem ile bürokratik sistem arasındaki ilişki gücün, otoritenin ve iktidar dinamiklerinin belirlediği karşılıklı etkileşime dayanan son derece girift bir yapı arz etmektedir (Şahin ve Taşpınar, 2021: 172). Siyasal sistemin politik karar alma süreçlerini ve kamu politikalarını belirleme yetisini elinde bulundurmasına karşın, bürokratik sistem bu kararların uygulanmasını ve kamu yönetiminin sürekliliğini sağlamakla yükümlüdür. Bu yönüyle siyasal ve bürokratik sistemler arasındaki ilişki, modern kamu yönetimi literatüründe

uzun süredir tartışılan ve yönetsel süreçlerin temel dinamiklerinden birini teşkil eden kritik bir konudur. Siyasal ve bürokratik sistemler arasındaki bu dinamik etkileşim, 19. yüzyılın sonlarından itibaren kamu yönetiminin etkinliği ve demokratik meşruiyetin sürdürülebilirliği açısından önem arz eden bir araştırma alanı haline gelmiştir (İzci ve Bozdoğan, 2016: 35). Weberyen bürokrasi kuramı, bürokrasinin rasyonel, hiyerarşik ve kurallara dayalı yapısını vurgularken, siyasal otoritenin demokratik denetimi ile bürokratik profesyonelliğin nasıl bir denge içinde bulunması gerektiği sorunsalı, farklı kuramsal perspektiflerin gelişmesine zemin hazırlamıştır. Bu tartışmalar, kamu yönetimi disiplini içinde üç temel kuramsal yaklaşımın ortaya çıkmasına neden olmuştur (Eryılmaz, 2002: 109-111).

- **Siyasetin Üstünlüğünü Savunan Yaklaşım:** Bu yaklaşım, bürokrasinin seçilmiş siyasetçiler tarafından sıkı denetim altında tutulması gerektiğini savunmaktadır. Bu görüşe göre siyasetçiler, kamu yönetimi üzerinde tam kontrol sağlamadıkları takdirde bürokrasi bağımsız bir güç odağına dönüşerek siyasi otoriteye karşı bir tehdit unsuru haline gelebilir. Siyaset-Yönetim ayrımına dayanan bu anlayış, Wilson ve Weber'in görüşlerine dayanmaktadır. Wilson kamu yönetiminin siyasetten bağımsız teknik bir alan olması gerektiğini vurgularken, Weber ise bürokrasiyi uzmanlık, tarafsızlık ve hiyerarşik itaate dayalı rasyonel bir yapı olarak tanımlamaktadır. Bu çerçevede, bürokratlar yalnızca siyasi kararları uygulamakla yükümlüken siyasa belirleme yetkisi tamamen siyasetçilere aittir. Geleneksel kamu yönetimi anlayışı da, bu siyaset-yönetim ayrılığı ilkesini temel alarak bürokrasinin halkın iradesini yansıtan seçilmiş temsilciler tarafından yönlendirilmesi gerektiğini öne sürmektedir.
- **Bürokrasinin Siyasal Sürecin Bir Parçası Olduğunu Savunan Yaklaşım:** İkinci yaklaşım ise siyaset-yönetim ayrımını reddederek bürokrasinin yalnızca idari bir organ değil aynı zamanda siyasal karar alma süreçlerinde aktif bir aktör olduğunu savunur. Bu anlayışa göre bürokratlar, siyasa yapım sürecinin ayrılmaz bir parçasıdır ve siyasetçilerle hiyerarşik değil interaktif ve tamamlayıcı bir ilişki içinde olmalıdır. Bürokratların sahip olduğu teknik bilgi ve uzmanlık, yalnızca yürütme süreçlerinde değil karar alma mekanizmalarında da etkin bir şekilde kullanılmalıdır. Yönetimde katılımcı ve çok aktörlü bir yapıyı savunan bu yaklaşım, bürokratik mekanizmaların demokratik süreçlerle uyumlu hale getirilmesini ve kamu yararına hizmet edecek şekilde yapılandırılmasını öngörmektedir. Dolayısıyla kamu yönetimi, sadece siyasi otoritenin bir aracı olarak değil aynı

zamanda adalet, eşitlik ve kamu yararını güçlendiren bir unsur olarak değerlendirilmelidir.

- Bürokrasinin Özerkliğini Savunan Yaklaşım: Üçüncü yaklaşım ise bürokrasinin siyasetçiler karşısında belirli bir özerkliğe sahip olması gerektiğini savunur. Bu görüşe göre, kamu yönetiminin etkinliği ve sürekliliğinin sağlanabilmesi için bürokratlara belirli alanlarda bağımsız yetkiler tanınmalıdır. Bürokratik otoritenin sınırlarını kabul etmekle birlikte bu model, siyasal gücün kötüye kullanımını önlemek ve kamu yönetiminde uzun vadeli istikrarı sağlamak amacıyla bürokratların yetkilendirilmesini öngörmektedir. Özellikle ekonomi ve finans gibi teknik bilgi gerektiren alanlarda, bürokrasinin siyasetten bağımsız hareket edebilmesi gerektiği savunulmaktadır. Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu (IMF) gibi uluslararası kuruluşlar, özellikle kamu mali yönetimi ve ekonomik reformlar bağlamında bu yaklaşımı desteklemektedir. Bu model, kamu yararını koruyarak çıkar gruplarının etkisini sınırlamayı ve kamu hizmetlerinde verimliliği artırmayı amaçlamaktadır.

Bu üç yaklaşım, bürokrasi ve siyaset ilişkisini farklı kuramsal çerçeveler üzerinden değerlendirilerek kamu yönetiminin demokratik meşruiyet, etkinlik ve hesap verebilirlik ilkeleri doğrultusunda nasıl yapılandırılması gerektiğine dair çeşitli perspektifler sunmaktadır. Her bir model kamu otoritesinin sınırlarını, bürokratik özerkliğin gerekliliğini ve siyasi denetimin düzeyini farklı biçimlerde yorumlayarak yönetim süreçlerinin şekillendirilmesine ilişkin özgün yaklaşımlar geliştirmektedir.

Yukarıda belirtilen üç temel yaklaşımın ötesinde bürokrasi ve siyaset arasındaki ilişki, çeşitli kuramsal çerçeveler doğrultusunda incelenmekte olup, bu kuramlar söz konusu ilişkinin dinamiklerini farklı perspektiflerden değerlendirmektedir. Weberyen kurama göre, bürokrasi ile siyaset kesin sınırlarla ayrılmalı ve her biri kendi işlevsel alanında faaliyet göstermelidir. Weber, rasyonel-legal otoritenin bürokratik yapılar içinde kurumsallaşmasının yönetsel etkinliği artıracağını savunmakla birlikte, zayıf bir parlamentonun bürokrasinin etkisini güçlendirebileceğine de dikkat çekmiştir. Marksist kuram, bürokrasiyi bağımsız bir toplumsal sınıf olarak değil egemen sınıfın tahakkümünü pekiştiren bir aygıt olarak ele almaktadır. Bu bağlamda, işçi devrimi sonucunda bürokrasinin varlığını sürdürmeyeceği ve ortadan kalkacağı öngörülmektedir. Seçkin yaklaşım ise yönetimin yalnızca uzmanlık ve teknik bilgiye sahip elit bir kadro tarafından gerçekleştirilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Bu bağlamda, teknokratik yönetim anlayışı ön plana çıkmakta ve karar alma süreçlerinin uzmanlar eliyle yürütülmesi

gerektiği savunulmaktadır. Çağdaş kuramlar ise toplumsal ve ekonomik dönüşümleri göz önünde bulundurarak bürokrasinin yalnızca yönetsel bir aygıt olmanın ötesine geçtiğini ve dinamik bir güç merkezi hâline geldiğini öne sürmektedir. Bu kuramlar, teknik uzmanlığın artan önemiyle birlikte bürokratik yapıların yönetsel süreçlerde daha etkin bir konuma yükseldiğini vurgulamaktadır. Sonuç olarak bürokrasi, günümüzde yalnızca yönetsel bir araç olarak değil siyasi süreçleri şekillendiren ve yönlendiren bir aktör olarak değerlendirilmektedir (Çelik ve Çelik, 2023: 211-212).

Toplumların düzenli işleyişini sağlamak ve sürdürülebilir bir yönetim yapısı oluşturmak, siyaset ve bürokrasi arasındaki ilişkiye dayalı bir süreci zorunlu kılmaktadır. İnsanların bir arada yaşaması belirli kurallar çerçevesinde hareket etmelerini gerektirirken, bu kuralların oluşturulması ve uygulanması siyasal mekanizmalar ile idari yapılar arasındaki etkileşime bağlıdır (Boyalı ve Gümüş, 2022: 233).

Eski Türk Devletlerinde siyasi teşkilatlanma kutsal kabul edilen bir yönetim anlayışına dayanmakta olup, hükümdarlar yönetme yetkisini Gök Tanrı'dan aldıklarına inanmışlardır. Devlet yapısı soylular ve askeri sınıftan gelen yöneticiler tarafından şekillendirilmiş, idari sistem doğu-batı ayrımı esasına göre düzenlenmiştir. Selçuklular, eyalet sistemini geliştirmiş ve atabeylik kurumunu oluşturmuş, Memluklar ise yönetimi askeri sınıfa dayandırmış ve sultanlık unvanı seçimle belirlenmiştir. Türk Devletlerinde hukuk düzeni yazılı olmasa da töre adı verilen geleneksel kurallar çerçevesinde uygulanmış, merkezi otorite bürokratik mekanizmalar aracılığıyla sağlanmıştır (Özkaral, 2008: 29-30). Sanayileşme öncesi toplumlarda ve yeni bağımsızlık kazanmış devletlerde bürokrasi, siyasal iktidarın gölgesinde şekillenen bir yapı olarak ortaya çıkmıştır. Bu dönemde kamu yönetimi, yalnızca kralın mülkünü korumak ve ona hizmet etmek amacıyla örgütlenmiş, patrimonyal ve patriyarkal bir karakter taşımıştır. Kralın yakın çevresinden oluşan bu yapı, egemenlik alanının genişlemesiyle birlikte bağımlılığını yitirmeye başlamış ve özellikle yerel yöneticilerle siyasal iktidar arasında keskin bir güç mücadelesi doğmuştur. Zamanla bürokrasi ve siyasal sistem arasındaki ilişki, bir bağımlılık dinamiğinden çıkarak iktidarın asli unsurlarından biri hâline gelmiş ve kaçınılmaz bir çatışmaya evrilmiştir (Dursun, 2002: 319-320). Osmanlı Devleti, önceki Türk Devletlerinin merkeziyetçilik konusundaki zayıflıklarını analiz ederek güçlü bir yönetim modeli geliştirmiştir. Daha önceki Türk Devletlerinde yönetim anlayışında devlet, hanedan üyelerinin ortak malı sayıldığından merkeziyetçi bir yapı oluşturulamamış ve bu durum devletlerin kısa sürede parçalanmasına yol açmıştır. Osmanlılar ise patrimonyal bir yönetim benimseyerek, otoriteyi padişah ve ona bağlı bir bürokratik sınıf aracılığıyla sağlamıştır. Başlangıçta sade bir yapıya sahip

olan Osmanlı bürokrasisi Fatih Sultan Mehmet Döneminde merkezi bir organizasyona dönüşmüş, yükselme döneminde ise askeri bürokrasi ön planda olmuştur. Devlet yönetimi saray, Bab-ı Âli ve defterdarlık gibi temel kurumlara dayanırken, bürokratlar zamanla siyasal güçlerini artırmıştır. Yeniçeriler ve kapıkulu ocakları, zamanla yönetime müdahale edebilecek düzeye ulaşarak bürokrasi hükümdardan bağımsız hareket etme eğilimi göstermiştir. Sonuç olarak Osmanlı bürokrasisi, patrimonial yapıya rağmen yönetimde etkili bir güç haline gelmiştir (Özkaral, 2008: 30-32).

Kamu hizmetlerinin sunumu ve devletin işleyişi, siyasal organlar ile bürokrasinin karşılıklı uyumu içinde şekillenmekte; bu iki alan arasındaki denge, yönetim süreçlerinin etkinliği ve meşruiyetinin temel belirleyicisi olmaktadır. Bürokrasi, kamu yönetiminin işleyişini düzenleyen ve kamu görevlilerinin faaliyet gösterdiği idari bir mekanizma olarak karar alma ve uygulama süreçlerinde merkezi bir rol üstlenmektedir. Buna karşılık siyaset, yönetsel süreçleri belirleyen ve toplum adına karar alma yetkisini elinde bulunduran bir otoriteyi ifade etmektedir. Özellikle demokratik sistemlerde, bürokrasi ve siyasetin sağlıklı bir ilişki içinde olması, hem yönetim süreçlerinin etkinliğini artırmakta hem de devletin meşruiyetini güçlendirmektedir (Aksan ve Çelik, 2011: 7). Ancak, bürokrasi ve siyaset arasındaki ilişkinin bozulması veya uyumsuz bir yapıya dönüşmesi, yalnızca kamu hizmetlerinin etkinliğini değil aynı zamanda siyasal sistemin sürdürülebilirliğini de tehlikeye atmaktadır. Bürokratik yapının aşırı siyasallaşması, kamu yönetiminde tarafsızlık ilkesini zedeleyerek yönetim süreçlerinin güvenilirliğini sarsabilmektedir. Öte yandan, bürokrasinin siyasal organlardan tamamen bağımsız hareket etmesi ise demokratik hesap verebilirlik açısından sakıncalar doğurabilmektedir. Dolayısıyla siyaset ve bürokrasinin iş birliği içinde çalışması, kamu yönetiminin istikrarını ve demokratik sistemin sağlıklı işleyişini destekleyen en önemli unsurlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Çelik ve Mardinli, 2018: 40-41).

Devlet yönetiminin temel yapı taşlarından biri olan bürokrasi ve siyaset, tarih boyunca yönetim mekanizmalarının merkezinde yer almış ve kamu politikalarının belirlenmesinde önemli roller üstlenmiştir. Bu iki kurumsal yapı ülkelerin sahip olduğu ekonomik, kültürel, siyasal ve yönetsel dinamiklere bağlı olarak şekillenmekte ve devletin işleyişi üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olmaktadır (Yılmaz vd., 2013: 263). Bağımsızlığını yeni kazanan ülkelerde başlangıçta siyasal iktidara bağlı bir bürokrasi oluşturulurken, zamanla bu yapı özerklik kazanmaktadır. Başlangıçta siyasal normlara dayalı hareket eden bürokrasi, toplumsal değişimler ve teknolojik gelişmelerle birlikte bağımsız bir aktör hâline gelmektedir. Uzmanlaşma ve teknik

bilgiye duyulan ihtiyaç, bürokrasinin siyasal etkiden uzaklaşarak otonomi kazanmasını sağlamaktadır (Dursun, 2002: 320-321).

Teknolojik ilerleme ve sanayileşmeyle birlikte ortaya çıkan yeni örgüt yapılarında bürokrasi, “modern bürokrasi” kavramıyla ifade edilmektedir. Bu yapının oluşumunda para ekonomisinin yaygınlaşması, örgütlerin büyüklüğü, kapitalist sistemin dinamikleri ve kamu hizmetlerine yönelik artan beklentiler temel faktörler olarak öne çıkmaktadır (Dursun, 2012: 134). Daha açık bir deyişle sanayileşmenin etkisi sonucu siyasal sistem, kapitalist işletme ve sermaye sahiplerinin yönlendirdiği bir yapıya evrilirken, günümüzde teknik bilgi ve uzmanlığa sahip teknokratların hâkim olduğu bürokrasinin etkisi giderek artmaktadır. Özel sektörde sermaye sahiplerinden çok yöneticilerin belirleyici olması gibi, kamu yönetiminde de teknokratlar ön plana çıkmaktadır. M. Duverger bu olguyu “yeni oligarşi” olarak tanımlarken, literatürde bu süreç “teknokrasi” kavramıyla açıklanmaktadır. Teknokrasi, devlet iktidarının paylaşımı ve kullanımı üzerinde etkili olan uzman grupları ifade etmekte ve modern bürokrasinin konumunu yeniden değerlendirme imkânı sunmaktadır. Kamu yönetiminin üst kademelerinde görev yapan bürokratlar, yalnızca kendilerine aktarılan işleri yürütmek ve kuralları uygulamakla sınırlı kalmayıp, sahip oldukları teknik bilgi ve uzmanlıkla siyasal karar alma süreçlerine doğrudan etki edebilmektedir. Bu durum, teknokratların ve bürokrasinin geleneksel bağımlı konumundan uzaklaşarak siyasal kararları belirleyen ve yönlendiren özerk bir yapıya dönüşmesine yol açmaktadır (Dursun, 2002: 321).

Bürokrasi modern sanayi toplumlarıyla sınırlı olmayıp, tarihin her döneminde farklı toplumlarda varlık göstermiştir. Eski Çin ve Mısır yönetimleri “bürokratik imparatorluklar” olarak tanımlanırken, “Doğu Despotizmi” ve “Asya Tipi Üretim Tarzı” gibi kavramlar tarihi bürokratik yapıları açıklamaktadır. Eski Yunan, Roma ve Ortaçağ Kilise örgütleri de önemli bürokratik yapılar arasında yer almaktadır (Dursun, 2012: 134-135). M. Heper, bağımsız idarelerin “Doğu despotlukları” ve “tarihi bürokratik imparatorluklar”da görüldüğünü belirtirken, Wittfogel ve Eisenstadt’a göre bürokrasi, zamanla hâkim bir sınıfa dönüşebilmektedir. Başlangıçta siyasal iktidara bağımlı olan bürokrasi, dengeleyici bir sınıfın yokluğunda bağımsızlaşarak siyasal sistemde belirleyici bir aktör hâline gelmektedir. Osmanlı Devleti ve bazı İslam Devletlerinde köle kökenli bürokratların en yüksek mevkilere kadar yükselmesi, iktidara bağımlı bir bürokrasi oluşturma stratejisi olarak değerlendirilmiştir. Ancak XVIII. yüzyıldan itibaren Osmanlı bürokrasisi giderek bağımsızlaşmış, Batılılaşma ve modernleşme süreçlerinde siyasal bir aktör olarak etkili olmuştur (Dursun, 2002: 321-322).

Modern devlet yönetiminde siyaset ve bürokrasi, kamu politikalarının oluşturulması ve uygulanmasında karşılıklı etkileşim içinde olan iki temel aktördür. Siyasal iktidarın aldığı kararlar ve bürokrasinin yürütme gücü, bireylerin ve toplumun yaşamını doğrudan etkileyerek yönetim süreçlerinin şekillenmesinde belirleyici bir rol oynamaktadır (Aydilek, 2019: 58). Kamu yönetiminin en temel meselelerinden biri, bürokratlarla siyasiler arasındaki güç dengesi ve işleyiş mekanizmasıdır (Eryılmaz, 2002: 107). Bu bağlamda, siyaset ve bürokrasinin birbirini tamamlayan işlevleri, devletin yönetsel kapasitesini ve demokratik sistemin sürdürülebilirliğini belirlemektedir. Modern ulus devletlerde, uzmanlaşmış yönetsel organizasyonların oluşumu ve demokratik ideolojinin gelişimi devletin yasama, yürütme ve yargı fonksiyonlarının ayrılmasını zorunlu kılmıştır. Bu ayrım, iktidarın belirli bir merkezde yoğunlaşmasını engelleyerek güç istismarını önlemeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, bürokrasi siyasal otoriteye bağlı bir yapıya dönüşmüş, yönetsel ve politik roller arasındaki sınırlar daha belirgin hâle gelmiştir. Atanmış kamu görevlileri olan bürokratlar, seçilmiş siyasetçilerin direktifleri doğrultusunda hareket ederken, gerek siyasiler gerekse bürokratlar, demokratik hesap verebilirlik çerçevesinde nihai olarak halka karşı sorumlu tutulmaktadır (Öztürk, 2003: 89). Bununla birlikte, kamu politikalarının oluşturulma sürecinde siyasetçilerin eylem ve kararları ile bürokrasinin eylem ve kararlarını kesin çizgilerle ayırmak mümkün değildir. Zira siyasal ve bürokratik süreçler, karar alma mekanizmasının birbirini tamamlayan ve ardışık aşamalarını oluşturmaktadır. Her bürokratik uygulama kaçınılmaz olarak siyasi sonuçlar doğururken, siyasi kararlar da uygulama sürecinde bürokratik nitelik kazanmaktadır. Bu bağlamda, belirlenen kamu politikaları ile bunların hayata geçirilmesini sağlayan araçlar arasında sürekli bir etkileşim söz konusudur. Dolayısıyla siyasi ve bürokratik kararlar, birbirini karşılıklı olarak şekillendiren dinamik unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır (Belet, 2008: 37).

Günümüzde bürokrasi-siyaset ilişkileri, siyasal rejimin yapısına göre farklılıklar göstermektedir. Tek partili rejimlerde bürokrasinin siyasal iktidara karşı otonomisi azalmışken, çok partili sistemlerde belirli bir otonomiye sahip olmaktadır. Tek parti rejimlerinde parti ile bürokrasi arasındaki iç içe geçmişlik idarenin siyasallaşmasına yol açarken, çok partili rejimlerde bürokrasi daha bağımsız ve yansız bir yapı arz etmektedir. Yansızlık, iktidar partisinin partizanlıktan kaçınması ve idarenin objektif olma gerekliliği ile tanımlanır. Ancak çok partili rejimlerde dahi bürokrasinin üst kademelerindeki görev değişiklikleri, siyasal değişimlerle paralel olarak yaşanmaktadır. Bürokrasi, tarihsel olarak bazı dönemlerde siyasal iktidara karşı otonomi kazanmış ve bağımsız bir aktör olarak hareket etmiştir. Ancak

genel olarak, siyasal sistemin kararlarını uygulama ve kurallarını hayata geçirme aracı olarak siyasal iktidara bağımlı kalmış ve siyasal tavır ve karar alma yetkisine sahip olmamıştır (Dursun, 2002: 322-323).

Bürokrasi-Siyaset ilişkisi, aktörlerin üstlendiği görevler doğrultusunda ideal işleyişten farklı bir biçimde işlemektedir. Bu ilişkideki sorunlar, aktörlerin sahip olduğu farklı güç kaynaklarından kaynaklanmaktadır (Aksan ve Çelik, 2011: 8). Bürokrasinin siyaset karşısındaki güç kaynakları arasında öncelikle uzmanlık ve bilgi önemli bir yer tutmaktadır. Devlet fonksiyonlarının yerine getirilmesinde bürokrasi, gerekli enformasyonun büyük kısmını temin etmekte ve siyasi otorite, karar alırken bürokrasinin uzmanlık ve bilgisine ihtiyaç duymaktadır. Ayrıca, bürokrasinin hızlı karar alma yeteneği ve siyasi otoriteden bağımsız olarak yalnızca uzmanlık ilkelerine göre hareket etme yetkisi de önemli güç kaynaklarından. Kararların uygulama aşamasında bürokrasi, bütün unsurlar üzerinde hâkimiyet kurarak belirleyici bir rol üstlenmektedir. Diğer taraftan bürokrasinin daimî ve istikrarlı statüsü, siyasi güçlerin değişse dahi kamu hizmetlerinin aksamadan sunulmasını sağlayarak gücünü pekiştirmektedir. Siyasi otoritenin bürokrasi karşısındaki güç kaynakları ise, meşru otoriteyi temsil etmesi ve anayasa ile kanunlar çerçevesinde bürokrasi üzerinde denetim ve işletme yetkisini elinde bulundurmasıdır. Ayrıca, bütçe yapma ve vergi koyma yetkisi de siyasetçilere güçlü bir pozisyon sağlamaktadır. Bürokrasi, görevlerini yerine getirebilmek için bütçeye ihtiyaç duyduğundan siyasi kurumlarla bu bütçeyi sağlama yönünde müzakerelerde bulunmak zorundadır. Siyasi otoritenin bir diğer güç kaynağı ise halktır; halkı temsil eden siyasi otorite, kamuoyunda bürokrasiye karşı etkin bir müdahalede bulunabilir. Ayrıca siyasi otorite, bürokrasi dışında alternatif bilgi kaynakları ve uzman personel kadroları oluşturarak bürokrasinin uzmanlık ve bilgi tekeli aşabilmektedir (Akçakaya ve İlhan, 2021: 600-601).

Sonuç

Demokratik toplumlarda siyaset ve bürokrasi arasındaki ilişki, yönetim süreçlerinin temel belirleyicilerinden biri olup tarihsel ve kuramsal perspektiflerden incelendiğinde, bu iki alanın birbirini dönüştüren dinamiklere sahip olduğu görülmektedir. Çalışmamızda ulaşılan temel bulgulardan biri, bürokrasinin yalnızca yönetsel bir araç olarak değil aynı zamanda siyasal süreçleri yönlendiren ve şekillendiren bir aktör olarak değerlendirilmesi gerektiğidir. Weberyen bürokrasi modeli, rasyonaliteye ve akılcı yönetim ilkelerine dayalı bir sistem sunarken, çağdaş yönetim yaklaşımları bürokrasinin teknokratikleşme eğilimi içinde siyasal karar alma

süreçlerine doğrudan etki eden bir güç merkezi hâline geldiğini ortaya koymaktadır.

Siyaset ve bürokrasi arasındaki etkileşim, tarihsel süreçte farklı yönetim anlayışlarına bağlı olarak dönüşüm geçirmiştir. Antik Çağ'dan itibaren siyaset kuramcıları, devlet yönetiminin meşruiyetini ve gücün dağılımını tartışırken bürokrasi kavramı özellikle modern devletin kurumsallaşma sürecinde belirginleşmiştir. Weber'in ortaya koyduğu ideal bürokrasi modeli, belirli kurallara dayalı hiyerarşik ve uzmanlaşmış bir yapıyı savunurken, bu modelin zaman içinde katı hiyerarşisi nedeniyle eleştirildiği görülmektedir. Marksist perspektif ise bürokrasiyi, egemen sınıfın çıkarlarını koruyan bir araç olarak değerlendirerek, toplumsal yapı içinde belirli bir tahakküm mekanizması olarak görmektedir. Günümüzde bu yaklaşımlara ek olarak, kamu yönetiminin demokratik denetim altında tutulmasını ve siyasal süreçlerle iç içe geçmiş bir bürokrasi anlayışını savunan modeller ön plana çıkmaktadır. Çalışmamızın temel bulgularından biri, bürokrasinin siyasal süreçlerden tamamen bağımsız olmadığı, aksine modern yönetim anlayışlarında bürokrasinin bir karar alma ve uygulama mekanizması olarak siyasetin ayrılmaz bir parçası olduğudur. Geleneksel siyaset-yönetim ayrımı, günümüz kamu yönetimi sistemlerinde giderek aşınmakta ve bürokratik yapıların teknik uzmanlıkları nedeniyle siyasal süreçler üzerinde daha fazla etkili olduğu gözlemlenmektedir. Özellikle neoliberal politikaların etkisiyle devletin düzenleyici bir aktör hâline gelmesi, bürokrasinin bağımsız karar alma kapasitesini artırmış; ancak demokratik denetim mekanizmaları açısından çeşitli tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Günümüzde teknokratik yönetim anlayışlarının yükselişi, siyasal otorite ile bürokratik elitler arasındaki güç ilişkilerini yeniden şekillendirmiştir.

Siyaset ve bürokrasi arasındaki ilişkinin demokratik yönetim süreçlerindeki rolü bağlamında, iki temel dengenin korunması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Birincisi, bürokrasinin siyasallaşmasını önlemek ve liyakat temelli bir kamu yönetimi sisteminin sürdürülmesini sağlamak gerekmektedir. Siyasal iktidarın bürokratik mekanizmalar üzerindeki aşırı kontrolü, kamu yönetiminin tarafsızlık ve etkinlik ilkelerini zedeleyerek yönetim süreçlerini verimsiz hâle getirebilir. İkincisi, bürokrasinin siyasal süreçlerden tamamen bağımsız ve denetimsiz bir yapıya dönüşmesi de demokratik meşruiyet açısından sorun teşkil edebilir. Bu bağlamda, kamu yönetimi sistemlerinin hesap verebilirlik, şeffaflık ve demokratik denetim mekanizmaları ile desteklenmesi gerekmektedir. Çalışmanın en önemli katkılarından bir diğeri, siyaset ve bürokrasi arasındaki ilişkinin yalnızca normatif ve kuramsal bir çerçevede değil, aynı zamanda tarihsel süreç içinde nasıl dönüştüğünü ve çağdaş yönetim anlayışları açısından nasıl

yorumlanması gerektiğini derinlemesine ele almasıdır. Elde edilen bulgular, bürokrasinin günümüz siyasal sistemlerinde teknik bilgi ve uzmanlığa dayalı olarak güç kazandığını ancak bu sürecin demokratik sistemler açısından yeni tartışmaları da beraberinde getirdiğini göstermektedir. Gelecek çalışmalar, kamu yönetimi reformları ve bürokratik yapıların demokratik denetim mekanizmalarıyla nasıl uyumlu hâle getirileceği üzerine odaklanarak bu ilişkinin sürdürülebilir yönetim modelleri açısından nasıl geliştirilebileceğine dair daha kapsamlı analizler sunabilir.

Kaynakça

- Ajemba, M. N. (2022). Bureaucracy in Business Organizations. *World Journal of Advanced Research and Reviews*, 16(1), 572–574. <https://doi.org/10.30574/wjarr.2022.16.1.1061>
- Akçakaya, M. (2016). Weber'in Bürokrasi Kuramının Bugünü ve Geleceği. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(8), 275-295.
- Akçakaya, M. ve İlhan, K. (2021). Bürokrasi-Siyaset İlişkisi Bağlamında Başkanlık ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemlerinin İncelenmesi. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(3), 589-624. <https://doi.org/10.26745/ahbvuibfd.996578>
- Aksan, G. ve Çelik, Ö. (2011). Gerilim ve Uzlaşma: Demokrasi Ekseninde Bürokrasi ve Siyaset İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25, 1-10.
- Alexander, J. (2014). Notes Towards a Definition of Politics. *Philosophy*, 89(2), 273–300. <https://doi.org/10.1017/S0031819113000855>
- Aydilek, E. (2019). Türk Siyasal Hayatında Bürokrasi-Siyaset İlişkisi. *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi*, (3), 57-72.
- Balot, R. (2023). Greed, Outrage, and Civil Conflict in Aristotale's Politics. *Polis, The Journal for Ancient Greek Political Thought*, 40(2), 185–209. <https://doi.org/10.1163/20512996-12340404>
- Baransel, A. (1979). *Çağdaş Yönetim Düşüncesinin Evrimi*. İstanbul: Fatih Matbaası.
- Bates, C. A. (2023). Once Again Into the Breach of the Debate About Polity in Aristotle's Political Teaching: Another Closer Look at Politics 4 Chapters 12 and 13. *Polish Political Science Review*, 11(1), 1–13. <https://doi.org/10.2478/ppsr-2023-0001>
- Belet, M.S. (2008). Türk Kamu Yönetiminde Siyaset ve Bürokrasi İlişkisi: Üst Kurullar Bürokrasisi. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Boyalı, H. ve Gümüş, K. (2022). Bürokrasi ve Siyaset İlişkisinin Parlamenter Sistem ile Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi Özelinde Analizi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 55, 232-247.
- Brierley, S., Lowande, K., Potter, R. A. and Toral, G. (2023). Bureaucratic Politics: Blind Spots and Opportunities in Political Science. *Annual Review of Political Science*, 26(1), 271–290. <https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-061621-084933>
- Cerar, M. (2009). The Relationship Between Law and Politics. *Annual Survey of International & Comparative Law*, 15(1), 3.
- Crick, B. (1962). *In Defence of Politics*. Londra: The University of Chicago Press.

- Çalışkan, A. ve Eğmir, R. T. (2020). Max Weber ve Niskanen'in Bürokrasi Yaklaşımlarının Türk Bürokrasi Yapısı Bağlamında Değerlendirilmesi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(4), 853-877. <https://doi.org/10.11616/basbed.v20i58861.809527>
- Çam, E. (2000). *Siyaset Bilimine Giriş*. İstanbul: Der Yayınevi.
- Çelik, A. ve Mardinli, İ. (2018). Yerel Seçilmişlerin Bürokrasi-Siyaset İlişkisine Bakışı: Şanlıurfa Örneği. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 1(1), 37-55.
- Çelik, V. ve Çelik, F. (2023). Bürokrasi Kavramının Demokrasi ve Siyaset İle İlişkisi Üzerinden Hükümet Sistemlerine Genel Bir Bakış. *Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 9(2), 205-217.
- Çevikbaş, R. (2014). Bürokrasi Kuramı Ve Yönetimsel İşlevi. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 75-102.
- Çiğdem, İ. (2024). Aristoteles'in Penceresinden Adaletin Neliği: "Eudaimonia" ve Siyaset Bağlamında Bir Değerlendirme. *Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 10(1), 190-202. <https://doi.org/10.46849/guiibd.1439102>
- Dimic, Z. (2022). Education and Politikon Zoön. *Filozofija I Društvo*, 33(2), 423-432. <https://doi.org/10.2298/fid2202423d>
- Dişel, K. (1979). *Yönetim*. Ankara: Sevinç Matbaa.
- Dursun, D. (2002). *Siyaset Bilimi*, 1. Baskı. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Dursun, D. (2012). Bürokrasi Teorisi ve Yönetim. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (37-38), 133-149.
- Eryılmaz, B. (2002). *Bürokrasi ve Siyaset-Bürokratik Devletten Etkin Yönetime*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Eryılmaz, B. (2004). *Bürokrasi ve Siyaset-Bürokratik Devletten Etkin Yönetime*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Fernández, E. F. (2006). Concepto de Política y Vida Cotidiana. *Revista Xih-mai*, 1(1), 38-57. <https://doi.org/10.37646/XIHMAI.VII2.21>
- Gökçe, G., Şahin, A., ve Örselli, E. (2002). Türkiye'de Siyasetin Bürokrasi Üzerindeki Etkisi: Siyasallaşma. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2(4), 45-58
- Hashmi, M. U., ve Shuja, S. (2020). The Bureaucracy of Pakistan: From The Perspective of Max Weber's 'Iron Cage' Philosophy. *Gomal University Journal of Research*, 36(1), 30-39. <http://www.gujr.com.pk/index.php/GUJR/article/download/1115/1019>
- Heper, M. (1977). *Türk Kamu Bürokrasisinde Gelenekçilik ve Modernleşme Siyaset Sosyolojisi Açısından Bir inceleme*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Heywood, A. (1997). *Politics*. London: Macmillan Press LTD.

- Heywood, A. (2015). *Siyasetin Temel Kavramları*, 2. Baskı. (Çev.) Hayrettin Özler, Ankara: Adres Yayınları.
- İzci, F. ve Bozdoğan, S. (2016). Türk Kamu Yönetiminde Bir Problem Alanı Olarak Bürokrasi-Siyaset İlişkisi, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (34), 34-46.
- Jiménez, B. W. G. (2012). El Concepto de Política y sus Implicaciones en la Etica Pública: Reflexiones a Partir de Carl Schmitt Norbert Lechner. *Revista Del Clad Reforma Y Democracia*, (53), 215–288. <https://www.redalyc.org/pdf/3575/357533685008.pdf>
- Kapani, M. (2010). *Politika Bilimine Giriş*, 24. Baskı. Ankara: Bilgi Kitabevi.
- Kaya, K. (1994). *Çağdaşlaşma Yoluunda Deve Dikenleri*. Ankara: Bilim Yayınları.
- Kayapınar, M. A. (2022). Siyaset Nedir? Türkiye’de Siyaset Çalışmalarının İm-kânı Üzerine Kuramsal Bir Çözümleme. *Artuklu Akademi*, 9(1), 1-21. <https://doi.org/10.34247/artukluakademi.1072272>
- Kıran, A. (2019). Aristoteles, Devlet, Köleler ve Vatandaşlık. *Karadeniz Ulus-lararası Bilimsel Dergisi*, 1(44), 350–359. <https://doi.org/10.17498/KDENIZ.651388>
- Kışlalı, A.T. (1999). *Siyaset Bilimi*, 7. Baskı. Ankara: İmge Kitapevi.
- Kutlu, Ö., Karadağ, A., Eren, V., Bozdağlıoğlu, Y., Altan, C., Özdemir, G., Akkaş, H. H., Kaan, O., Bozatey, Ş. A. ve Göksel, Z. S. (2012). *Siyaset Bilimine Giriş*, 1. Basım. (Ed.) Ö. Kutlu. İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Labolo, M. (2013). Characteristic of Weber Bureucracy and Its Relevance in Indonesia. *Asian Social Science*, 9(2), 163. <https://doi.org/10.5539/ASS.V9N2P163>
- López, J. C. (2020). Political Authority in International Relations: Revisiting the Medieval Debate. *International Organization*, 74(2), 222–252. <https://doi.org/10.1017/S0020818319000390>
- Malomo, E. O. (2022). Paul’s Concept Of Politics İn Romans 13:1-7 And İts Implications On Evangelical Church Winning All (Ecwa). *EPRA International Journal of Multidisciplinary Research*, 8(9), 226–229. <https://doi.org/10.36713/epra11243>
- Modebadze, V. (2010). The Term Politics Reconsidered in the Light of Recent Theoretical Developments. *IBSU Scientific Journal*, 4(1), 39–44. <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/54647/1/644242132.pdf>
- Özkara, M. (2008). Bürokrasi Siyaset İlişkisi Açısından Türkiye ile Fransa’nın Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Öztaş, N. (2015). *Yönetim*, Üçüncü Baskı. Ankara: Otorite Yayınları.
- Öztekin, A. (2000). *Siyaset Bilimine Giriş*, Geliştirilmiş ve Genişletilmiş 2. Basım. Ankara: Siyasal Kitabevi.

- Öztürk, N. K. (2003). *Bürokrasinin Gücü ve Siyaset*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Scordia, L. (2020). Lectures Croisées de Deux Ouvrages Récents. *Reti Medievali Rivista*, 21(1), 9–15. <https://doi.org/10.6092/1593-2214/6758>
- Syzdykov, A., Sarsenova, S., Babajanyan, Y., Voznyak, O., Bexultanova, R., Kudiyarova, U., & Dautbaeva-Mukhtarova, A. (2016). Towards the Concept of the Political System. *Journal on Mathematics Education*, 11(7), 2187–2193. <https://www.iejme.com/download/towards-the-concept-of-the-political-system.pdf>
- Şahin, A. ve Taşpınar, Y. (2021). Türk Kamu Yönetiminde Siyaset-Bürokrasi İlişkisi. *AL -FARABI International Conference on Social Sciences*, May 2-4, 2021 'Nakhchivan' University, Azerbaijan
- Şenses, M. (2019). Siyaset, Savaş ve Etik. *Muhafazakar Düşünce*, (56), 67-81.
- Tortop, N., İsbir, E. G., Aykaç, B., Yayman, H. ve Özer, M. A. (2012). *Yönetim Bilimi*. Ankara: Nobel Kitabevi.
- Yazıcı, S., ve Katılmış, F. (2023). Tek Parti İktidarında Bürokrasi ve Siyaset İlişkisi. *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(1), 1-12. <https://doi.org/10.46482/cbyuiibfdergi.1171162>
- Yeşilçayır, C. (2014). Thomas Hobbes'un Geleneksel Siyaset Felsefesine Karşı Çıkışı. *Mavi Atlas*, 2, 62-72. <https://doi.org/10.18795/ma.66178>
- Yılmaz, N., Doğan, K. ve İnankul, H. (2013). Tek Parti İktidarı Döneminde (1923-1946) Bürokrasi ve Siyaset İlişkisinin Weberyan Değerlendirilmesi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, 27(3), 263-284.